

บทที่ 2

กฎอุณหพลศาสตร์ข้อที่ 1

2.1 กฎอุณหพลศาสตร์ข้อที่ 1 (the first law of thermodynamics)

ในระหว่างปี พ.ศ.2383-2392 นักฟิสิกส์ ชื่อ เจฟฟูลัดทดลองเกี่ยวกับการไหลของความร้อนกับงานโดยอาศัยกฎการทรงพลังงาน (the principle of the conservation of energy) ผลสำคัญในการทดลองเรื่องนี้เพื่อแสดงว่า ปริมาณงานที่ต้องการเพื่อทำให้อุณหภูมิของระบบเพิ่มขึ้น จะไม่ขึ้นกับงานไม่ว่าจะเป็นงานแบบใดก็ตาม อุณหภูมิของระบบที่เปลี่ยนไป (ซึ่งเกิดจากงาน) ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงภายในของระบบด้วย มีการเปลี่ยนแปลงสภาวะของระบบเกิดขึ้นซึ่งเรียกว่าพลังงานภายใน (internal energy) มีสัญลักษณ์ว่า U

สำหรับระบบที่มีความร้อนคงที่ กล่าวคือไม่มีความร้อนถ่ายเทเข้าหรือถ่ายเทออกจากระบบ (นั่นคือ $Q = 0$) ปริมาณงานที่ทำให้แก่ระบบจะเท่ากับการเปลี่ยนแปลงของพลังงานภายใน

$$\Delta U = U_2 - U_1 = -W$$

เมื่อ U_2 = พลังงานภายในที่สภาวะสุดท้าย

U_1 = พลังงานภายในที่สภาวะแรก

W = งาน

การเปลี่ยนแปลงของพลังงานภายในมีค่าเป็นบวก แสดงว่าพลังงานภายในของระบบเพิ่มขึ้น ถ้าระบบมีการแลกเปลี่ยนความร้อนระหว่างระบบกับสิ่งแวดล้อม (non adiabatic system) ความร้อนอาจถ่ายเทเข้าหรือออกจากระบบ งานที่ให้สำหรับการเปลี่ยนอุณหภูมิของระบบนี้จะไม่ใช่งานชนิดเดียวกับงานที่ให้สำหรับระบบที่มีความร้อนคงที่ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงของพลังงานภายในของระบบเกิดจากการถ่ายเทพลังงานในรูปของความร้อนกับงานที่ทำ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นไปตามกฎการทรงพลังงาน นั่นคือ

$$\Delta U = (-W) + Q$$

หรือ
$$\Delta U = U_2 - U_1 = Q - W$$

ดังนั้น กฎอุณหพลศาสตร์ข้อที่ 1 จึงกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของพลังงานภายในเกิดจากงานที่ทำรวมกับความร้อนที่ถ่ายเท เขียนเป็นสมการได้ ดังนี้

$$dU = \delta Q - \delta W \quad \dots\dots\dots 2.1$$

เมื่อ $\Delta U = U_2 - U_1$ = การเปลี่ยนแปลงของพลังงานภายใน
 Q = ปริมาณความร้อนที่ถ่ายเท
 W = งาน

เมื่อหารสมการ (2.1) ด้วย มวลหรือจำนวนโมล จะได้ค่าจำเพาะ ดังสมการ

$$du = \delta q - \delta w \quad \dots\dots\dots 2.2$$

ความร้อนที่ถ่ายเทให้แกระบบ	Q เป็น +
ความร้อนที่ถ่ายเทออกจากระบบ	Q เป็น -
งานที่ได้จากระบบ	W เป็น +
งานที่ทำให้กับระบบ	W เป็น -

ค่า U , Q และ W เป็นพลังงาน มีหน่วยเป็น จูล (ในระบบเอสไอ)

พลังงานภายในขึ้นกับสภาวะของระบบ นั่นคือ เป็นฟังก์ชันของสภาวะของระบบเท่านั้น

ถ้าระบบเป็นกระบวนการวัฏจักรซึ่งไม่จำเป็นต้องผันกลับ เราจะได้การเปลี่ยนแปลงของพลังงานภายในเป็นศูนย์ ($U_2 = U_1 = 0$) และ $Q = W$ นั่นคือ ความร้อนสุทธิ (net heat) ที่ถ่ายเทเข้าสู่ระบบ มีค่าเท่ากับงานสุทธิ (net work) ที่ได้จากระบบ เมื่อดูตามกฎอุณหพลศาสตร์ข้อที่ 1 แล้ว เราไม่สามารถสร้างเครื่องยนต์ที่ทำงานแบบครบรอบซึ่งแต่ละรอบสามารถทำงานให้ได้มากกว่าความร้อนที่ถ่ายเทเข้าไป เราเรียกเครื่องยนต์ชนิดนี้ว่า เครื่องยนต์เคลื่อนที่แบบเพอเพอชวลชนิดที่หนึ่ง (perpetual motion machine of the first kind) บางครั้งกฎอุณหพลศาสตร์ข้อที่ 1 จะกล่าวว่า เป็นไปไม่ได้ที่จะสร้างเครื่องยนต์เคลื่อนที่แบบเพอเพอชวลชนิดที่หนึ่ง

2.2 ความจุความร้อน (heat capacity)

เมื่อความร้อนถ่ายเทเข้าสู่ระบบหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิอาจเกิดขึ้นได้หรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับกระบวนการ ถ้าระบบอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิจาก T_1 ไปเป็นอุณหภูมิ T_2 ซึ่งการถ่ายเทของปริมาณความร้อน Q จะเป็นความจุความร้อนเฉลี่ยของระบบ (mean heat capacity) แทนด้วย $\bar{C}$ ในกระบวนการดังกล่าว หมายความว่า เป็นอัตราส่วนระหว่างความร้อนที่ถ่ายเทเข้าสู่ระบบกับอุณหภูมิที่เพิ่มขึ้น นั่นคือ

$$\bar{C} = \frac{Q}{T_2 - T_1} = \frac{Q}{\Delta T} \quad \dots\dots\dots 2.3$$

ความจุความร้อนจะนิยมใช้สัญลักษณ์ C มากกว่า $\bar{C}$ ทั้ง Q และ $(T_2 - T_1)$ ต่างมีปริมาณน้อย ๆ ดังนั้นอัตราส่วนนี้จึงอาจใช้ค่าลิมิต

$$C = \lim_{\Delta T \rightarrow 0} \frac{Q}{\Delta T} = \frac{dQ}{dT} \quad \dots\dots\dots 2.4$$

C ในระบบเอสไอ มีหน่วยเป็น จูลต่อองศา (J/K)

ความร้อนจำเพาะ (specific heat capacity) ของสาร มีสัญลักษณ์ว่า c หมายถึงค่าความจุความร้อนของระบบต่อมวลของระบบ เขียนได้ว่า

$$\begin{aligned} c &= \frac{C}{m} \\ &= \frac{dQ}{mdT} \\ &= \frac{dq}{dT} \end{aligned} \quad \dots\dots\dots 2.5$$

ความร้อนจำเพาะโมลาร์ (molar specific heat capacity). c เขียนได้

$$\begin{aligned} c &= \frac{C}{n} \\ &= \frac{dQ}{ndT} \\ &= \frac{dq}{dT} \end{aligned} \quad \dots\dots\dots 2.6$$

c มีหน่วยเป็น จูลต่อกิโลกรัม-องศา หรือจูลต่อกิโลกรัมโมล-องศา

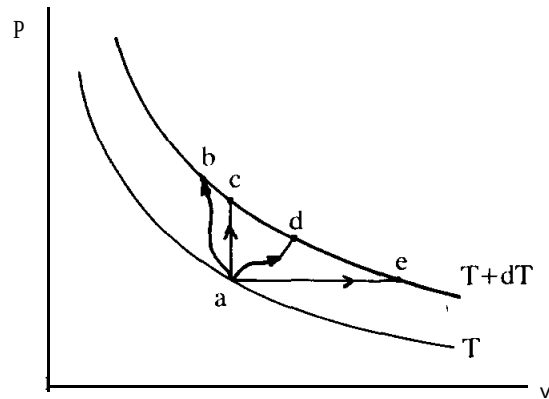
ปริมาณความร้อนทั้งหมด (Q) ที่ถ่ายเทเข้าสู่ระบบเมื่ออุณหภูมิเพิ่มขึ้นจาก T_1 เป็น T_2 จะได้

$$\begin{aligned} Q &= \int dQ \\ &= \int_{T_1}^{T_2} C dT \end{aligned} \quad \dots\dots\dots 2.7$$

ถ้าสารมีมวล m และความร้อนจำเพาะ c จะได้

$$\begin{aligned} Q &= m \int_{T_1}^{T_2} dq \\ &= m \int_{T_1}^{T_2} c dT \end{aligned} \quad \dots\dots\dots 2.8$$

ความร้อนขึ้นกับเส้นทาง

รูปที่ 2.1 ความร้อนขึ้นกับเส้นทาง

พิจารณารูปที่ 2.1 จะเห็นว่าที่สภาวะแรกของระบบ คือที่จุด a จะมีกระบวนการเกิดขึ้นได้ 4 แบบด้วยกันซึ่งจากอุณหภูมิ T ไปเป็นอุณหภูมิ $T+dT$ จะได้เส้น ab, ac, ad และ ae ตามลำดับ

เนื่องจาก δq เป็นปริมาณความร้อนที่ขึ้นกับเส้นทางเช่นเดียวกับงาน ดังนั้น $c = \frac{\delta q}{dT}$ ของแต่ละเส้นทาง จึงมีค่าได้ต่าง ๆ กันในแต่ละกระบวนการ อาจกล่าวได้ว่า ความร้อนจำเพาะของสารมีค่าได้อันันต์

เราสนใจความร้อนจำเพาะเพียง 2 เส้นทางเท่านั้น คือ เส้น ae และ ac เราเรียก ความร้อนจำเพาะในกระบวนการของระบบที่มีปริมาตรจำเพาะคงที่ว่า ความร้อนจำเพาะ ณ ปริมาตรคงที่ แทนด้วย c_v คือเส้น ac ส่วนเส้น ae เป็นเส้นที่แทนความร้อนจำเพาะในกระบวนการของระบบที่มีความกดดันคงที่เรียกว่า ความร้อนจำเพาะ ณ ความกดดันคงที่ แทนด้วย c_p

พิจารณาหา c_v

เนื่องจากปริมาตรจำเพาะ (v) คงที่สำหรับกระบวนการนี้ เราได้ $dv = 0$ ตามกฎอุณหพลศาสตร์ข้อที่ 1

$$\begin{aligned} du &= \delta q - \delta w \\ \text{แต่} \quad \delta w &= p dv \\ \therefore du &= \delta q - p dv \end{aligned}$$

และ $dv = 0$

$$\therefore (du)_v = (dq)_v$$

$$\therefore c_v = \frac{(dq)_v}{(dT)_v}$$

$$\therefore c_v = \frac{(du)_v}{(dT)_v}$$

$$\text{หรือ } c_v = \left(\frac{\partial u}{\partial T} \right)_v \quad \dots\dots\dots 2.9$$

พิจารณาหา c_p

เนื่องจากความกดดัน (p) คงที่สำหรับกระบวนการนี้ เราจึงได้ $dp = 0$ เรานิยามคุณสมบัติเอนทาลปีขึ้นใหม่ เรียกว่า เอนทาลปี (enthalpy) ดังนี้

$$H = U + pV$$

และค่าจำเพาะเรียกว่า เอนทาลปีจำเพาะ คือ

$$h = u + pv$$

$$dh = du + pdv + vdp$$

เมื่อ p คงที่ จะได้

$$dh_p = du_p + pdv_p$$

$$= dq_p$$

$$\therefore (dh)_p = (dq)_p$$

$$\therefore c_p = \frac{(dq)_p}{(dT)_p}$$

$$\therefore c_p = \frac{(dh)_p}{(dT)_p}$$

$$c_p = \left(\frac{\partial h}{\partial T} \right)_p \quad \dots\dots\dots 2.10$$

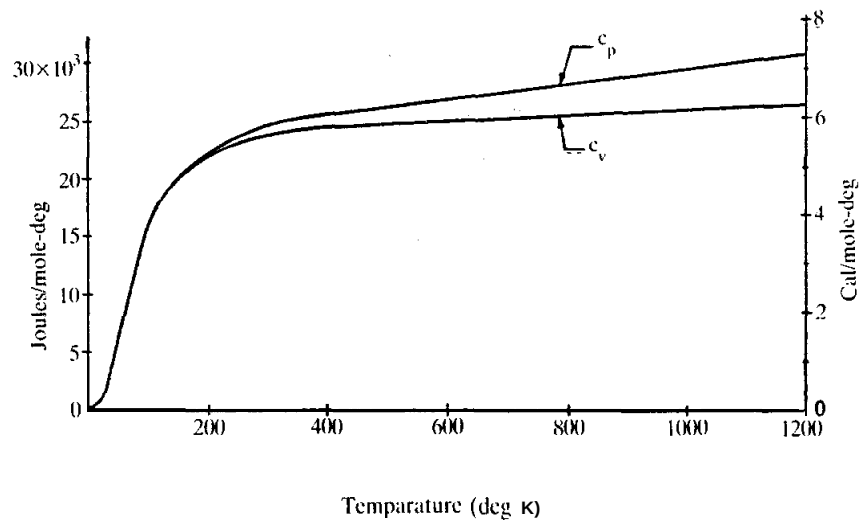
ความร้อนจำเพาะจะเหมือนกับคุณสมบัติของอุณหพลศาสตร์ซึ่งจะเปลี่ยนอย่างเห็นได้ตามอุณหภูมิและความกดดันของสาร สำหรับของเหลวและของแข็งแล้ว c_p และ c_v เกือบจะเท่ากันซึ่งในขณะของก๊าซนั้นต่างกัน ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 Typical values of Specific Heats

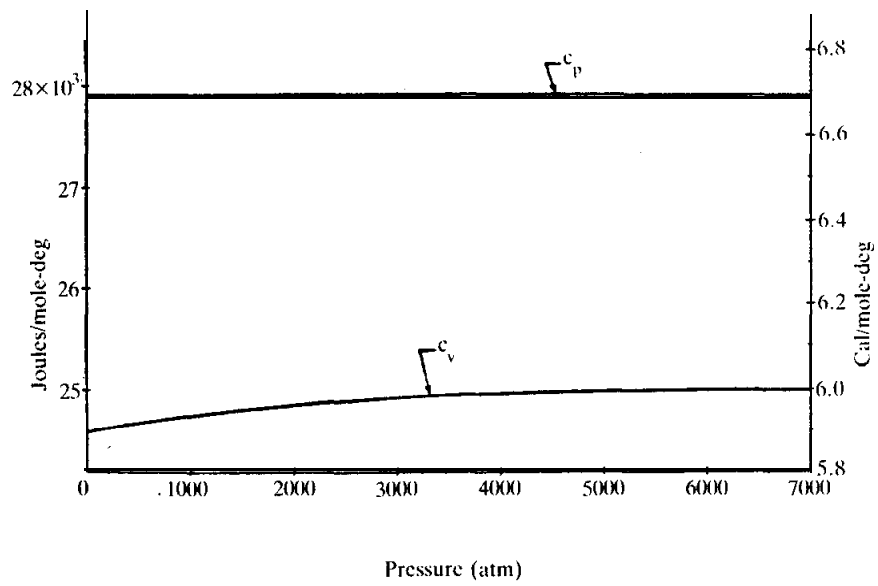
Substance	C_p		C_v	
	$\text{kJ/kg} \cdot ^\circ\text{C}$	$\text{Btu/lbm} \cdot ^\circ\text{F}$	$\text{kJ/kg} \cdot ^\circ\text{C}$	$\text{Btu/lbm} \cdot ^\circ\text{F}$
Solids (20°C)				
Aluminum	0.896	0.214		
Copper	0.383	0.091		
Iron	0.452	0.108		
Silver	0.234	0.056		
Tungsten	0.134	0.032		
Brick	0.84	0.201		
Glass wool	0.7	0.167		
Wood (pine)	2.0	0.669		
Liquids (20°C)				
Water	4.18	1.00		
Freon 12	0.966	0.231		
Ammonia	4.8	1.15		
Engine oil	1.9	0.45		
Mercury	0.14	0.033		
Ethylene glycol	2.38	0.57		
Gases (1 atm. 20°C)				
Air	1.005	0.24	0.718	0.1715
Hydrogen	14.32	3.42	10.17	2.43
Carbon dioxide	0.846	0.202	0.653	0.156

เนื่องจากความร้อนจำเพาะเป็นฟังก์ชันของอุณหภูมิ จากรูปที่ 2.2 แสดงเส้น c_p และ c_v ของทองแดงซึ่งเป็นความร้อนจำเพาะโมลาร์ที่อุณหภูมิต่าง ๆ ณ ความกดดัน 1 บรรยากาศ ในรูปจะเห็นว่าที่อุณหภูมิต่ำ ๆ เส้น c_p และ c_v จะทับกัน (เท่ากัน) และเมื่ออุณหภูมิสูงขึ้น เส้น c_p จะแยกออกจาก c_v โดยมีค่าสูงขึ้นในขณะที่ c_v มีค่าเกือบจะคงที่ประมาณ $3R$ คือ 25×10^3 จูลต่อกิโกลกรัมโมล-องศา ซึ่ง c_v จะเป็นจริง สำหรับของแข็งเมื่ออุณหภูมิสูงขึ้น ผู้ที่ทดลองในเรื่องนี้คือ Dulong และ Petit ซึ่งจะได้กล่าวในบทต่อไป

สำหรับรูปที่ 2.3 แสดงการเปลี่ยนแปลงความกดดันต่างๆ ของ c_p และ c_v ของปรอทที่อุณหภูมิกงที่ สารทุกชนิดจะมีลักษณะเช่นนี้ การเปลี่ยนแปลงทางความกดดันจะน้อยกว่าการเปลี่ยนแปลงทางอุณหภูมิ

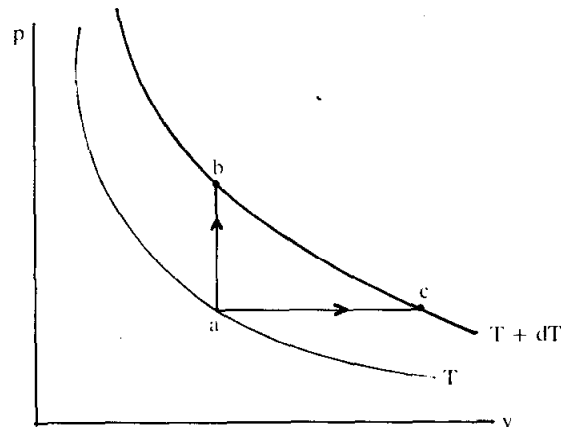

รูปที่ 2.2 c_p and c_v for copper, as functions of temperature at a constant pressure of 1 atm.

รูปที่ 2.3 c_p and c_v for mercury, as functions of pressure at a constant temperature of 0°C.

2.3 ความร้อนจำเพาะของก๊าซอุดมคติ

รูปที่ 2.4 c_v และ c_p ของก๊าซอุดมคติ

เมื่อมีความร้อน (δq) ถ่ายเทเข้าไปสู่ก๊าซโดยกระบวนการเมื่อปริมาตรจำเพาะคงที่ ซึ่งแทนด้วยเส้น ab ก๊าซจะมีปริมาตรคงที่ และอุณหภูมิเปลี่ยนจาก T เป็น $T + dT$

$$\therefore c_v = \frac{(\delta q)_v}{(dT)_v}$$

$$\therefore (\delta q)_v = c_v (dT)_v$$

จากกฎอุณหพลศาสตร์ข้อที่ 1

$$du = \delta q - p dv$$

ในเส้นทาง ab เมื่อ v คงที่ จะได้

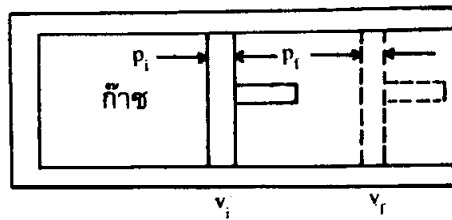
$$(du)_v = (\delta q)_v$$

$$\therefore (du)_v = c_v (dT)_v \quad \dots\dots\dots 2.11$$

du นี้จะเหมือนกันสำหรับกระบวนการทั้งหลายในระหว่างเส้นอุณหภูมิคงที่ทั้งสองเส้น (อุณหภูมิเริ่มต้น T ไปเป็นอุณหภูมิ $T + dT$) สมการ (2.11) คือค่าการเปลี่ยนแปลงของพลังงานภายในสำหรับกระบวนการทั้งหลายนั่นเอง

ในเส้นทาง ac ซึ่งมีความกดดันคงที่ กระบวนการนี้คล้ายกับก๊าซที่บรรจุอยู่ในกระบอกสูบที่มีลูกสูบเคลื่อนที่ (ดูรูปที่ 2.5) ซึ่งถูกความกดดันภายนอกกระทำแล้วนำไปสัมผัสกับวัตถุที่มีอุณหภูมิ $(T + dT)$ ขณะที่ความร้อนถ่ายเทไปสู่ก๊าซ ก๊าซจะขยายตัวด้วยความกดดัน $p_1 = p_2$ จึงทำให้ความกดดันของก๊าซกับความกดดันภายนอกเท่ากัน ในกระบวนการนี้จึงมีงานเกิดขึ้นด้วย

รูปที่ 2.5 แสดงการขยายตัวของก๊าซในกระบอกสูบ

เมื่อ p คงที่ $\therefore c_p = \frac{(\bar{dq})_p}{(dT)_p}$

$\therefore (\bar{dq})_p = c_p (dT)_p$ 2.12

สมการสถานะของก๊าซอุดมคติ $PV = RT$

ดิฟเฟอเรนเชียลสมการ จะได้

$$pdv + vdp = RdT$$

$$\therefore p(dv)_p = R(dT)_p$$

แต่ $pdv = (\bar{dw})_p$

$$\therefore (dw)_p = p(dv)_p = R(dT)_p$$
 ..... 2.13

จากกฎอุณหพลศาสตร์ข้อที่ 1

$$(du)_p = (\bar{dq})_p - (\bar{dw})_p$$
 ..... 2.14

แทนค่า สมการ (2.11), (2.12) และ (2.13) ลงในสมการ (2.14) จะได้

$$c_v dT = c_p dT - R dT$$

หารด้วย dT ตลอด

$$\therefore c_v = c_p - R$$

หรือ $R = c_p - c_v$ 2.15

จากสมการ (2.15) สำหรับก๊าซอุดมคติ จะได้ว่า c_p มากกว่า c_v เสมอ ค่า c_p , c_v และ R ของก๊าซอุดมคติมีอยู่ในตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2

Properties of Ideal Gases at Low Pressures and Normal Room Temperature (20°C)

Gas	Molecular Weight	c_p		c_v		R		γ
		Btu/lbm.°F	kJ/kg.°C	Btu/lbm.°F	kJ/kg.°C	ft-lbf/lbm.°R	J/kg.K	
Air	28.97	0.240	1.005	0.1715	0.718	53.35	287.1	1.40
Hydrogen, H₂	2.016	3.42	14.32	2.43	10.17	767.0	4127	1.41
Helium, He	4.003	1.25	5.234	0.75	3.14	386.3	2078	1.66
Methane, CH ₄	16.04	0.532	2.227	0.403	1.687	96.4	519.7	1.33
Water vapor, H ₂ O	18.02	0.446	1.867	0.336	1.407	85.6	460.6	1.33
Acetylene, C ₂ H ₂	26.04	0.409	1.712	0.333	1.394	59.4	319.6	1.23
Carbon monoxide, CO	28.01	0.249	1.043	0.178	0.745	55.15	290.8	1.40
Nitrogen, N ₂	28.02	0.248	1.038	0.177	0.741	55.12	290.6	1.40
Ethane, C ₂ H ₆	30.07	0.422	1.767	0.357	1.495	51.3	276	1.18
Oxygen, O ₂	32.00	0.219	0.917	0.156	0.653	48.24	259.6	1.40
Argon, Ar	39.94	0.123	0.515	0.074	0.310	38.65	208	1.67
Carbon dioxide, CO₂	44.01	0.202	0.846	0.156	0.653	35.1	188.9	1.30
Propane, C₃H₈	44.09	0.404	1.692	0.360	1.507	35.0	188.3	1.12
Isobutane, C₄H₁₀	58.12	0.420	1.758	0.387	1.62	26.6	143.1	1.09

เราอาจหาความร้อนจำเพาะของก๊าซอุดมคติได้อีกวิธีหนึ่ง ดังนี้
 เนื่องจากเป็นก๊าซอุดมคติ จึงมีสมการสถานะของก๊าซอุดมคติ คือ

$$pV = nRT$$

ดังนั้น พลังงานภายในและเอนทาลปีจะเป็นฟังก์ชันของอุณหภูมิเท่านั้น จะได้ว่า

$$\Delta u = u_2 - u_1 = \int_{T_1}^{T_2} c_v dT$$

$$\Delta h = h_2 - h_1 = \int_{T_1}^{T_2} c_p dT$$

ถ้าความร้อนจำเพาะคงที่ จะได้

$$u_2 - u_1 = c_v (T_2 - T_1)$$

และ
$$h_2 - h_1 = c_p (T_2 - T_1)$$

สำหรับก๊าซที่ความกดดันต่ำ ๆ ค่าความร้อนจำเพาะจะคงที่ เราได้

$$dh = c_p dT$$

$$du = c_v dT$$

$$\therefore dh - du = (c_p - c_v) dT$$

แต่
$$dh = du + d(pv)$$

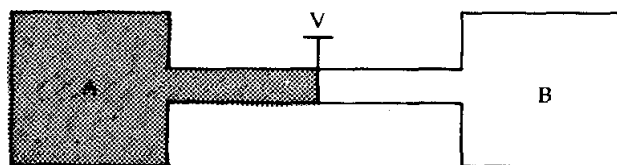
$$= du + R dT$$

$$\therefore R dT = dh - du = (c_p - c_v) dT$$

$$R = c_p - c_v$$

ดังนั้น ค่าคงที่ของก๊าซ (R) สามารถคำนวณได้จากผลต่างของความร้อนจำเพาะระหว่างความกดดันคงที่กับปริมาตรจำเพาะคงที่

2.4 พลังงานภายในของก๊าซจริง (internal energy of real gas)

รูปที่ 2.8 การทดลองของจูล

ในปี ค.ศ.1843 จูลได้ทำการทดลองเกี่ยวกับการขยายตัวอิสระ (free expansion) ของก๊าซ ซึ่งขยายเข้าไปในหลอดสุญญากาศ เพื่อแสดงว่าพลังงานภายในเป็นฟังก์ชันของอุณหภูมิอย่างเดียว ตามรูปที่ 2.6 ประกอบด้วยก๊าซที่บรรจุอยู่ในหลอด A ซึ่งต่อกับหลอดสุญญากาศ B โดยมีลิ้นปิด-เปิด v ให้ระบบอยู่ในสมดุลความร้อนโดยเปิดลิ้นให้ก๊าซในหลอด A ไหลเข้าไปในหลอด B จนกระทั่ง ความกดดันในหลอด A และหลอด B เท่ากัน จะพบว่า อุณหภูมิไม่เปลี่ยนแปลง ในระหว่างกระบวนการนี้หรือภายหลังกระบวนการนี้ และเนื่องจากไม่มีการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิ จูลจึงสรุปได้ว่าไม่มีการถ่ายเทความร้อนไปสู่ก๊าซและพบว่าไม่มีงานเกิดขึ้นด้วย

ดังนั้นในการขยายตัวอิสระของก๊าซ พบว่าไม่มีงานเกิดขึ้นและไม่มีการถ่ายเทความร้อนของระบบ และอุณหภูมิก็คงที่ด้วย นั่นคือ

$$W = 0 \text{ และ } Q = 0$$

จากกฎอุณหพลศาสตร์ข้อที่ 1 จึงสรุปได้ว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงพลังงานภายใน แสดงว่า พลังงานภายในของก๊าซคงที่

$$U = Q - W = 0$$

จากการวัดจุดพบว่าอุณหภูมิก๊าซคงที่ ดังนั้นพลังงานภายในของก๊าซเป็นฟังก์ชันของอุณหภูมิอย่างเดียว

โดยทั่วไปพลังงานภายในของระบบ (u) อาจเขียนในรูปฟังก์ชันได้เช่นเดียวกับคุณสมบัติอื่น ๆ ของอุณหพลศาสตร์ โดยกำหนดสถานะของระบบเฉพาะลงไป เช่น

$$u = f(v, T)$$

$$du = \left(\frac{\partial u}{\partial v} \right)_T dv + \left(\frac{\partial u}{\partial T} \right)_v dT \quad \dots\dots 2.16$$

หรือ

$$u = f(T, p)$$

$$du = \left(\frac{\partial u}{\partial T} \right)_p dT + \left(\frac{\partial u}{\partial p} \right)_T dp \quad \dots\dots\dots 2.17$$

ข้อควรสังเกต $\left(\frac{\partial u}{\partial T} \right)_v \neq \left(\frac{\partial u}{\partial T} \right)_p$

จากสมการ (2.16) และ (2.17) จะเห็นว่า พลังงานภายใน (u) ต่างก็เป็นฟังก์ชันของอุณหภูมิ (T) ถ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิแล้วจะได้ $dT = 0$ ดังนั้นการขยายตัวอิสระ $du = 0$ ด้วย

$$\therefore \left(\frac{\partial u}{\partial v} \right)_T = 0$$

และ

$$\left(\frac{\partial u}{\partial p} \right)_T = 0$$

จึงกล่าวได้ว่า ในการขยายตัวอิสระ พลังงานภายใน (u) ของก๊าซไม่เป็นฟังก์ชันหรือขึ้นกับ p และ v แต่เป็นฟังก์ชันของ T เท่านั้น

2.5 กระบวนการเมื่อความร้อนคงที่ของก๊าซอุดมคติ (adiabatic process of an ideal gas)

กระบวนการใด ๆ ที่ไม่มีการเคลื่อนที่ของความร้อนเข้าหรือออกจากระบบ กระบวนการนี้ คือ ความร้อนคงที่ การจัดให้เกิดกระบวนการเมื่อความร้อนคงที่ ระบบจะต้องห่อหุ้มด้วยฉนวนความร้อนอย่างแท้จริงหรือโดยการรักษาให้อุณหภูมิของทั้งระบบและสิ่งแวดล้อมเท่ากัน และนอกจากนี้การอัดหรือการขยายของก๊าซเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก ๆ ก็ถือเสมือนเป็นกระบวนการเมื่อความร้อนคงที่ด้วย ทั้งนี้เพราะการเคลื่อนที่ของความร้อนเข้าหรือออกจากระบบเกิดขึ้นอย่างช้า ๆ จนเกือบจะไม่มีผลไปทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของความร้อนในระบบ

สำหรับระบบใด ๆ ที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของกระบวนการเมื่อความร้อนคงที่ เมื่อพิจารณาตามกฎอุณหพลศาสตร์ข้อที่ 1 แล้ว จะพบว่า $\delta Q = 0$ ทั้งนี้เพราะว่าไม่มีการเคลื่อนที่ของความร้อนเข้าหรือออกจากระบบ นอกจากนี้ยังปรากฏว่าอุณหภูมิของระบบมีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากมีงานใส่ให้กับระบบรวมทั้งพลังงานภายในก็เปลี่ยนไปโดยมีค่าเท่ากับงานกล

พิจารณากระบวนการเมื่อความร้อนคงที่แบบผันกลับ

$$\therefore \delta q = 0$$

จากกฎข้อที่หนึ่ง

$$du = \delta q - \delta w$$

$$\therefore du = -\delta w = -pdv$$

เพราะว่าเป็นก๊าซอุดมคติ และไม่มีการถ่ายเทความร้อนเข้าหรือออกจากระบบ

$\therefore du = c_v dT$
 ดังนั้น $c_v dT = -p dv$ 2.18
 จากสมการสถานะของก๊าซอุดมคติ

$p v = R T$
 $\therefore p dv + v dp = R dT$
 และ $R = c_p - c_v$
 แทนค่า R ลงในสมการ จะได้
 $p dv + v dp = (c_p - c_v) dT$ 2.19
 สมการ (2.19) ทารด้วยสมการ (2.18) จะได้

$$\frac{p dv + v dp}{p dv} = \frac{(c_p - c_v) dT}{c_v dT}$$

$$\frac{v dp}{p dv} = \frac{c_p}{c_v}$$

$$\text{ให้ } \gamma = \frac{c_p}{c_v}$$

$$\therefore \frac{dp}{p} = -\gamma \frac{dv}{v}$$

$$\int_{p_1}^{p_2} \frac{dp}{p} = -\gamma \int_{v_1}^{v_2} \frac{dv}{v}$$

$$\ln \frac{p_2}{p_1} = -\gamma \ln \frac{v_2}{v_1}$$

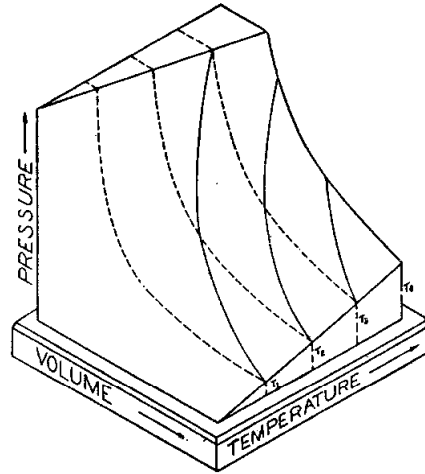
$$p_1 v_1^\gamma = p_2 v_2^\gamma$$

นั่นคือ $p v^\gamma = \text{constant}$ 2.20
 นอกจากนี้ยังมีอีก 2 สมการ Go

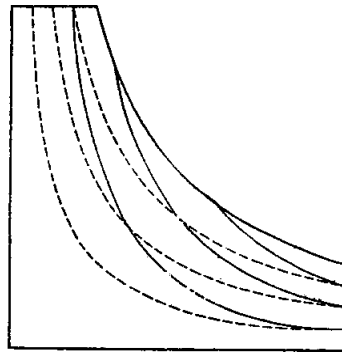
$$T v^{\gamma-1} = \text{constant} \quad \dots\dots\dots 2.21$$

$$T p^{\frac{1-\gamma}{\gamma}} = \text{constant} \quad \dots\dots\dots 2.22$$

กระบวนการเมื่อความร่อนคงที่ของก๊าซอุดมคติบนผิวพิวที่อยู่ในรูปที่ 2.7 ก และ 2.7 ข

รูปที่ 2.7 (ก) Adiabatic processes (full lines) on the ideal gas p - v - T surface.

รูปที่ 2.7 (ข) Projection of adiabatic processes in (ก) on the p - v plane.

สำหรับงานที่ได้จากการขยายตัวที่มีความร้อนคงที่ของก๊าซอุดมคติ

$$\begin{aligned}
 w &= \int_{v_1}^{v_2} p \, dv \\
 \text{และ} \quad p v^\gamma &= \text{constant} = C \\
 \therefore p &= C v^{-\gamma} \\
 \text{ดังนั้น} \quad w &= \int_{v_1}^{v_2} C v^{-\gamma} \, dv
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
&= \frac{1}{1-\gamma} \left[C_v v^{1-\gamma} \right]_{v_1}^{v_2} \\
&= \frac{1}{1-\gamma} \left[p_2 v_2^\gamma \cdot v_2^{1-\gamma} - p_1 v_1^\gamma \cdot v_1^{1-\gamma} \right] \\
w &= \frac{1}{1-\gamma} (p_2 v_2 - p_1 v_1) \quad \dots\dots\dots 2.23
\end{aligned}$$

เนื่องจากเป็นก๊าซอุดมคติ เรามีสมการสถานะคือ $pv = RT$ ดังนั้น สมการ (2.23) จะเป็น

$$\begin{aligned}
w &= \frac{R}{1-\gamma} (T_2 - T_1) \\
\therefore w &= c_v (T_1 - T_2) \quad \dots\dots\dots 2.25
\end{aligned}$$

จากกฎอุณหพลศาสตร์ข้อที่ 1 และไม่มีความร้อนถ่ายเทเข้าหรือออกจากกระบวนการเมื่อ ความร้อนคงที่ นั่นคือ $dq = 0$ จะได้งานดังนี้

$$\begin{aligned}
u_2 - u_1 &= -w \\
\text{และสำหรับก๊าซอุดมคติ} \quad w &= u_1 - u_2 \\
\therefore w &= c_v (T_1 - T_2) \quad \dots\dots\dots 2.24
\end{aligned}$$

2.6 สมการพลังงาน (energy equation)

สมการพลังงานของระบบเป็นความสัมพันธ์ของพลังงานภายใน (u) ในเทอมของตัวแปรของสภาวะ สมการนี้ไม่สามารถคำนวณจากสมการสภาวะของระบบโดยตรง แต่ได้จากการทดลองวัดความจุความร้อนจากข้อมูลพีวีที่ สมการพลังงานก็สามารถหาได้จากการอินทิเกรตโดยพิจารณาหาพลังงานภายในจำเพาะของระบบจากตัวแปรที่ละคู่ ซึ่งเป็นอิสระแก่กันดังต่อไปนี้

1. T และ v พิจารณาพลังงานภายในจำเพาะของระบบในเทอมของ T และ v

$$\begin{aligned}
u &= f(T, v) \\
\text{จะได้} \quad du &= \left(\frac{\partial u}{\partial T} \right)_v dT + \left(\frac{\partial u}{\partial v} \right)_T dv \quad \dots\dots\dots 2.26
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
\text{จาก} \quad \delta w &= p dv \\
\text{และ} \quad du &= \delta q - \delta w = \delta q - p dv \\
\therefore \quad \delta q &= du + p dv \quad \dots\dots\dots 2.27
\end{aligned}$$

แทนค่าสมการ (2.26) ลงในสมการ (2.27) และจัดรูปใหม่ จะได้ว่า

$$\delta q = \left(\frac{\partial u}{\partial T} \right)_v dT + \left[p + \left(\frac{\partial u}{\partial v} \right)_T \right] dv \quad \dots\dots\dots 2.28$$

สมการ (2.28) เป็นสมการทั่วไปของสารที่เป็นกระบวนการผันกลับ

สำหรับกระบวนการที่มีปริมาตรคงที่ จะได้ $dv = 0$ และ $\delta q_v = c_v dT_v$
 ดังนั้นสมการ (2.28) จะได้

$$\begin{aligned}
c_v dT_v &= \left(\frac{\partial u}{\partial T} \right)_v dT_v \\
\therefore \quad c_v &= \left(\frac{\partial u}{\partial T} \right)_v \quad \dots\dots\dots 2.29
\end{aligned}$$

ในการทดลองวัดค่า c_v ซึ่งให้อัตราการเปลี่ยนแปลงของพลังงานภายในกับอุณหภูมิที่มีปริมาตรคงที่ และ $\left(\frac{\partial u}{\partial T} \right)_v$ นี้จะแทนด้วย c_v ทุกสมการของกระบวนการถึงแม้ว่าปริมาตรจะไม่คงที่ก็ตาม ดังนั้น ในกระบวนการผันกลับ กฎอุณหพลศาสตร์ข้อที่ 1 สามารถเขียนได้ว่า

$$\delta q = c_v dT + \left[p + \left(\frac{\partial u}{\partial v} \right)_T \right] dv \quad \dots\dots\dots 2.30$$

สำหรับกระบวนการที่มีความกดดันคงที่ เราได้ $\delta q_p = c_p dT_p$
 ดังนั้นสมการ (2.30) จะเป็น

$$c_p dT_p = c_v dT_p + \left[p + \left(\frac{\partial u}{\partial v} \right)_T \right] dv_p$$

หารด้วย dT_p ตลอดสมการ จะได้

$$c_p = c_v + \left[p + \left(\frac{\partial u}{\partial v} \right)_T \right] \left(\frac{\partial v}{\partial T} \right)_p \quad \dots\dots\dots 2.31$$

สำหรับกระบวนการที่มีอุณหภูมิคงที่ มี $dT = 0$ แทนค่าลงในสมการ (2.30)

$$\text{จะได้} \quad dq_T = \left[p + \left(\frac{\partial u}{\partial v} \right)_T \right] dv_T$$

$$\therefore \quad dq_T = pdv_T + \left(\frac{\partial u}{\partial v} \right)_T dv_T \quad \dots\dots\dots 2.32$$

สำหรับกระบวนการที่มีความร้อนคงที่ มี $dq = 0$ จะได้ค่าหนึ่งซึ่งคงที่ คือ เอนโทรปีจำเพาะ (s) ดังนั้นสมการ (2.30) จะเป็น

$$c_v dT_s = - \left[p + \left(\frac{\partial u}{\partial v} \right)_T \right] dv_s$$

หารตลอดด้วย dv_s จะได้

$$c_v \left(\frac{\partial T}{\partial v} \right)_s = - \left[p + \left(\frac{\partial u}{\partial v} \right)_T \right] \quad \dots\dots\dots 2.33$$

และจากนิยามของ β และ K เราจะได้ผลจากสมการเหล่านี้ ดังต่อไปนี้

$$\begin{aligned} \left(\frac{\partial u}{\partial T} \right)_v &= c_v \\ \left(\frac{\partial u}{\partial v} \right)_T &= \frac{c_p - c_v}{\beta v} - p \\ dq_T &= \frac{c_p - c_v}{\beta v} dv_T \\ \left(\frac{\partial T}{\partial v} \right)_s &= \frac{c_v - c_p}{\beta v c_v} \end{aligned}$$

2. T และ p พิจารณาให้ T และ p เป็นตัวแปรอิสระ จะเขียนได้ว่า

$$\begin{aligned} du &= \left(\frac{\partial u}{\partial T} \right)_p dT + \left(\frac{\partial u}{\partial p} \right)_T dp \\ dv &= \left(\frac{\partial v}{\partial T} \right)_p dT + \left(\frac{\partial v}{\partial p} \right)_T dp \end{aligned}$$

แทนค่า du และ dv ลงในสมการ (2.27) แล้วจัดรูปใหม่ จะได้ดังนี้

$$dq = \left[\left(\frac{\partial u}{\partial T} \right)_p + p \left(\frac{\partial v}{\partial T} \right)_p \right] dT + \left[\left(\frac{\partial u}{\partial p} \right)_T + p \left(\frac{\partial v}{\partial p} \right)_T \right] dp \quad (2.34)$$

พิจารณาสมการ (2.34) ด้วยกระบวนการต่าง ๆ ทั้ง 4 แบบด้วยกันคือ ความกดดันคงที่ ปริมาตรคงที่ อุณหภูมิคงที่ และความร้อนคงที่ พร้อมทั้งใช้นิยามของ β และ K จะได้ผลดังต่อไปนี้

$$\left(\frac{\partial u}{\partial T} \right)_p = c_p - pv$$

$$\left(\frac{\partial u}{\partial p} \right)_T = pvK - \frac{K}{\beta} (c_p - c_v)$$

$$dq_T = \frac{K}{\beta} (c_v - c_p) dp_T$$

$$\left(\frac{\partial T}{\partial p} \right)_s = \frac{K(c_p - c_v)}{\beta c_p}$$

3. p และ v จากกระบวนการทั้ง 4 แบบจะได้ผลดังต่อไปนี้

$$\left(\frac{\partial u}{\partial p} \right)_v = \frac{Kc_v}{\beta}$$

$$\left(\frac{\partial u}{\partial v} \right)_p = \frac{c_p}{\beta v} - p$$

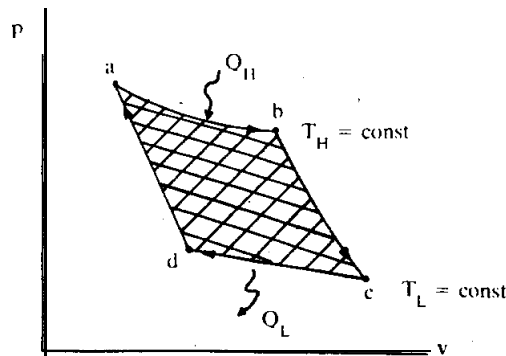
$$dq_T = \frac{c_p K}{\beta} dp_T + \frac{c_p}{\beta v} dv_T$$

$$\left(\frac{\partial p}{\partial v} \right)_s = \frac{c_p}{Kvc_v}$$

เราจะได้ partial derivative ของพลังงานภายใน u ทั้งหมด 6 แบบด้วยกันซึ่งวัดได้จากการทดลองของสารในรูปของ c_v , c_p , β และ K กับตัวแปรของสภาวะ p และ v พร้อมทั้งได้สมการ dq_T 3 แบบ และสมการดิฟเฟอเรนเชียลของกระบวนการเมื่อความร้อนคงที่ 3 แบบ

2.7 วัฏจักรคาร์โนต์ (Carnot cycle)

ในปีพ.ศ. 2367 คาร์โนต์ (Nicolas Leonard Sadi Carnot) ซึ่งเป็นวิศวกรชาวฝรั่งเศส ได้นำเสนอวัฏจักรแบบง่าย ๆ ทางทฤษฎีขึ้นในทางอุณหพลศาสตร์ซึ่งรู้จักกันในชื่อว่า วัฏจักรคาร์โนต์ หรือ คาร์โนต์ไซเคิล

รูปที่ 2.8 แผนภาพของวัฏจักรคาร์โนต์ในระบบ p-v

วัฏจักรแบบคาร์โนต์อาจนำไปใช้กับระบบใด ๆ ในธรรมชาติได้ ระบบอาจจะเป็นของแข็ง ของเหลว หรือก๊าซ

วัฏจักรแบบคาร์โนต์ได้แสดงไว้ดังรูปที่ 2.8 สมมติว่าระบบนี้เป็นก๊าซอุดมคติ เพื่อที่จะให้ง่ายในการพิจารณา เราจะศึกษากระบวนการในวัฏจักรนี้ซึ่งประกอบด้วย 4 กระบวนการผันกลับ ดังนี้

1. กระบวนการขยายตัวผันกลับที่มีอุณหภูมิคงที่ เริ่มจากกระบวนการ $a \rightarrow b$ ณ สภาวะ a ระบบนำไปสัมผัสกับแหล่งความร้อน ที่อุณหภูมิ T_H ณ อุณหภูมินี้ทำให้เกิดการขยายตัวผันกลับ จนระบบไปสู่สภาวะ b ในกระบวนการนี้ ความร้อน Q_H จะไหลเข้าสู่ระบบ
2. กระบวนการขยายตัวผันกลับที่มีความร้อนคงที่ กระบวนการเริ่มจาก $b \rightarrow c$ ณ สภาวะ b จะปรากฏว่าระบบถูกกั้นด้วยฉนวนไม่ให้สัมผัสกับสิ่งแวดล้อม และ มีการขยายตัวผันกลับที่มีความร้อนคงที่ที่เกิดขึ้นจนระบบไปถึงสภาวะ c ในกระบวนการนี้ อุณหภูมิของระบบลดลงจาก T_H เป็น T_L ไม่มีความร้อนไหลเข้าสู่ระบบ
3. กระบวนการอัดผันกลับที่มีอุณหภูมิคงที่ โดยกระบวนการเริ่มจากสภาวะ $c \rightarrow d$ กระบวนการนี้จะซ้ำกับกระบวนการ $a \rightarrow b$ กล่าวคือ ระบบจะสัมผัสแหล่งความร้อนอุณหภูมิ T_L แล้วมีการเปลี่ยนแปลงหรือมีการอัดผันกลับที่มีอุณหภูมิคงที่จากสภาวะ c จนถึงสภาวะ d ในกระบวนการนี้ความร้อน Q_L จะไหลออกจากระบบ

4. กระบวนการอัดผันกลับที่มีความร้อนคงที่ กระบวนการเริ่มจากสภาวะ $d \rightarrow a$ ระบบจะถูกนำกลับไปสู่สภาวะเริ่มต้น คือ a เป็นการอัดผันกลับที่มีความร้อนคงที่ ไม่มีความร้อนถ่ายเทเข้าหรือออกจากระบบ

จากกระบวนการทั้ง 4 ของวัฏจักร พอสรุปได้ว่า

1. ความร้อนไหลเข้าสู่ระบบ คือ Q_H ที่อุณหภูมิ T_H
2. ความร้อนไหลออกจากระบบ คือ Q_L ที่อุณหภูมิ T_L
3. ระบบนี้ขึ้นอยู่กับเชื้อเพลิง (working substance) และเป็นกระบวนการที่ครบ

วัฏจักร

4. กระบวนการทั้งหมดในวัฏจักรเป็นแบบผันกลับ

หรือกล่าวอีกแบบหนึ่งได้ว่า วัฏจักรแบบคาร์โนต์ จะต้องประกอบด้วยกระบวนการที่มีอุณหภูมิคงที่ 2 กระบวนการและกระบวนการที่มีความร้อนคงที่ 2 กระบวนการ

จากรูปที่ 2.8 จะเห็นว่า งานที่ได้จากระบบในการขยายตัว 2 ครั้ง (จาก $a \rightarrow b \rightarrow c$) จะมากกว่า งานที่ทำให้กับระบบในการอัดตัว 2 ครั้ง (จาก $c \rightarrow d \rightarrow a$) ให้ w แทนงานสุทธิของระบบซึ่งก็คือพื้นที่ $abcd$ นั้นเอง

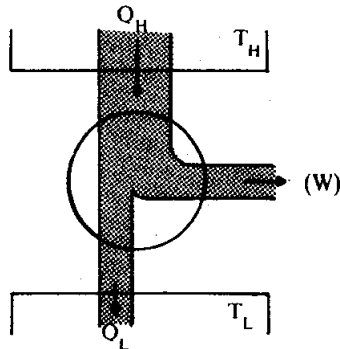
ระบบดูดความร้อน Q_H จากแหล่งความร้อนที่มีอุณหภูมิ T_H แล้วถ่ายเทความร้อน Q_L ให้แหล่งความร้อนที่มีอุณหภูมิ T_L ความร้อนสุทธิที่ไหลเข้าสู่ระบบ คือ $Q_H + Q_L$ เนื่องจากว่าระบบครบวัฏจักร คือ มีการเปลี่ยนแปลงครบหนึ่งรอบ จึงไม่มีการเปลี่ยนแปลงของพลังงานภายใน นั่นคือ พลังงานภายในมีค่าเป็นศูนย์ ดังนั้นจากกฎอุณหพลศาสตร์ข้อที่ 1 จึงเขียนได้ว่า

$$(Q_H + Q_L) - w = 0$$

$$\therefore w = (Q_H + Q_L)$$

เราได้งานสุทธิจากระบบซึ่งจะมีค่าเท่ากับผลรวมของความร้อนที่ดูดจากแหล่งความร้อนที่อุณหภูมิสูงกับความร้อนที่ถ่ายเทให้แหล่งความร้อนที่อุณหภูมิต่ำ กระบวนการนี้เป็นแบบทั่วไปของเครื่องจักรความร้อน (heat engine) ซึ่งจะได้ว่าความร้อนจะถูกดูดจากแหล่งที่มีอุณหภูมิสูง ส่วนหนึ่งจะกลายไปเป็นงานกล และส่วนที่เหลือจะปล่อยออกไปเป็นความร้อนที่แหล่งอุณหภูมิต่ำกว่า

ประสิทธิภาพของเครื่องจักรความร้อน (efficiency of heat engine)

ในภาพประกอบด้วยแหล่งความร้อนอุณหภูมิสูง (T_H) ซึ่งจะให้ความร้อน (Q_H) ไหลเข้าสู่เครื่องจักร (วงกลม) ส่วนหนึ่งจะกลายเป็งานกล (W) และอีกส่วนหนึ่งจะเป็นความร้อน (Q_L) ซึ่งไหลไปเข้าสู่แหล่งความร้อนอุณหภูมิต่ำ (T_L)

รูปที่ 2.9 แผนภาพของเครื่องจักรความร้อน

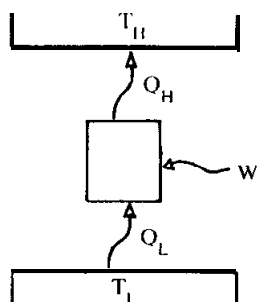
ให้ η = ประสิทธิภาพของเครื่องจักรความร้อน

$$\begin{aligned}\eta &= \frac{W}{Q_H} \\ &= \frac{Q_H + Q_L}{Q_H}\end{aligned}\quad \dots\dots\dots 2.35$$

W คืองานที่ได้ และ Q_H เป็นสิ่งที่เราต้องจ่ายไป ส่วน Q_L เป็นสิ่งที่เสียไป เช่น ความร้อนที่ปล่อยออกไปจากเครื่องจักร

ถ้า $\eta = 1$ หมายถึง เครื่องจักรมีประสิทธิภาพ 100%

เครื่องทำความเย็น (Refrigerator)

เครื่องทำความเย็นจะทำหน้าที่กลับกันกับเครื่องจักรความร้อน เครื่องทำความเย็นจะเปลี่ยนงานให้เป็นความร้อนหรือความเย็นเพื่อนำไปใช้ประโยชน์

รูปที่ 2.10 แผนภาพของเครื่องทำความเย็น

หลักการทำงานของเครื่องทำความเย็นจะมีทิศสวนทางกับการทำงานของเครื่องจักรความร้อน ตามรูปจะเห็นว่าเครื่องทำความเย็นจะมีความร้อน Q_L ออกจากแหล่งอุณหภูมิ ต่ำ T_L ไหลเข้าสู่ระบบ และความร้อน Q_H ไหลออกจากระบบไปสู่แหล่งอุณหภูมิสูง T_H ขณะเดียวกันก็ม้งาน (W) ที่ต้องทำให้กับระบบ

ตู้เย็น คือ เครื่องจักรความร้อนที่ปฏิบัติการย้อนกลับ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะดูดความร้อนออกจากบริเวณที่มีอุณหภูมิต่ำภายในตู้เย็น แล้วคายออกสู่บริเวณที่มีอุณหภูมิสูงภายนอกตู้เย็น จึงตั้งข้อสังเกตได้ว่าเป็นการผันธรรมชาติ โดยปกติความร้อนจะไหลจากที่มีอุณหภูมิสูงสู่ที่มีอุณหภูมิต่ำ แต่กระบวนการของตู้เย็นเป็นไปได้เพราะใช้งานกลช่วย เปรียบคล้ายกับการใช้งานกลผ่านเครื่องสูบน้ำจากที่ต่ำไปสู่ที่สูง

งานในวัฏจักรนี้เป็นงานที่ต้องใส่ให้กับเครื่องจักร (โดยมอเตอร์) ความร้อนจะถูกปั๊มออกจากแหล่งที่มีอุณหภูมิต่ำกว่า (ได้แก่ ภายในตู้เย็น) และความร้อนจะปล่อยออกที่อุณหภูมิสูง (คือ อากาศภายในห้อง)

ประโยชน์สำคัญของเครื่องทำความเย็นก็คือ ความร้อน Q_L สามารถเคลื่อนจากที่มีอุณหภูมิต่ำกว่าไปสู่ที่มีอุณหภูมิสูงกว่าได้ สิ่งนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่ได้รับ โดยเราต้องทำงานให้หรือใส่งาน ถ้าอัตราส่วน สิ่งที่ได้รับ มีค่ามากกว่า ต้องทำงานให้ ก็จะเป็นคุณสมบัติที่ดีของเครื่องทำความเย็น เช่น ตู้เย็น สิ่งที่เราต้องจ่ายคือ งาน $(-W)$ ถ้าสามารถดูดความร้อน (Q_L) ออกจากตู้เย็นได้ดี โดยสิ้นเปลืองงานน้อย ตู้เย็นก็จะมีประสิทธิภาพดี อัตราส่วนนี้เรียกว่า สัมประสิทธิ์ของเครื่องทำความเย็น (coefficient of performance) แทนด้วย COP หรือ E จะได้ว่า

$$\text{COP or E} = \frac{Q_L}{-W} = -\frac{Q_L}{Q_H + Q_L} \quad 2.36$$

E มีค่ามากกว่า 1 ได้ ส่วน $\eta < 1$ เสมอ

ในการคำนวณหา η และ E ต้องทราบสมการสถานะของเชื้อเพลิงเสียก่อน ถ้าเป็นก๊าซอุดมคติ เราหางานต่าง ๆ ได้ดังนี้ (ดูจากรูปที่ 2.8)

$$W_{ab} = nRT_H \ln \frac{V_b}{V_a} \quad \dots \text{isothermal expansion}$$

$$W_{bc} = n c_v (T_H - T_L) \quad \dots \text{adiabatic expansion}$$

$$W_{cd} = nRT_L \ln \frac{V_d}{V_c} \quad \dots \text{isothermal compression}$$

$$W_{da} = n c_v (T_L - T_H) \quad \dots \text{adiabatic compression}$$

เมื่อเชื้อเพลิงเป็นก๊าซอุดมคติ ในกระบวนการอุดมคติคงที่จะไม่มีการเปลี่ยนแปลงพลังงานภายใน ($U = 0$) ดังนั้นความร้อนที่ไหลเข้าหรือไหลออกเท่ากับงาน ดังนี้

$$W_{ab} = Q_H$$

$$W_{cd} = Q_L$$

ประสิทธิภาพของเครื่องจักรความร้อน

$$\eta = \frac{W}{Q_H} = \frac{W_{ab} + W_{bc} + W_{cd} + W_{da}}{Q_H}$$

$$= \frac{nR (T_H \ln \frac{V_b}{V_a} + T_L \ln \frac{V_d}{V_c})}{nRT_H \ln \frac{V_b}{V_a}} \quad 2.37$$

เนื่องจากจุด b และ c อยู่บนเส้นความร้อนคงที่เส้นเดียวกัน และจุด d และ a ก็อยู่ในเส้นความร้อนคงที่เส้นเดียวกัน ดังนั้นเราจะได้ว่า

$$T_H^{\frac{1}{\gamma-1}} \cdot V_b = T_L^{\frac{1}{\gamma-1}} \cdot V_c$$

และ

$$T_H^{\frac{1}{\gamma-1}} \cdot V_a = T_L^{\frac{1}{\gamma-1}} \cdot V_d$$

$$\frac{V_b}{V_a} = \frac{V_c}{V_d}$$

แทนค่าลงในสมการ (2.37) จะได้

$$\eta = \frac{T_H - T_L}{T_H} = \frac{W}{Q_H} \quad 2.38$$

และ

$$E = \frac{T_L}{T_H - T_L} = -\frac{Q_L}{W} \quad 2.39$$

จากสมการ η และ E นำมาหาความสัมพันธ์ จะได้ว่า

$$\frac{Q_H}{T_H} + \frac{Q_L}{T_L} = 0 \quad 2.40$$

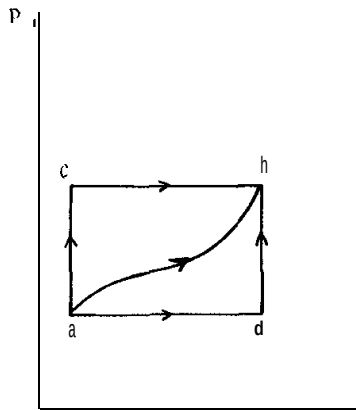

สรุป

กฎอุณหพลศาสตร์ข้อที่ 1 ได้จากการทดลองของจูลซึ่งอาศัยกฎการทรงพลังงาน กฎข้อที่หนึ่งเขียนเป็นสมการได้ว่า $\delta u = \delta Q - \delta W$ ค่าทั้งสามมีหน่วยเป็นจูล ความร้อนที่ถ่ายเทให้กับระบบจะมีเครื่องหมายบวก ความร้อนที่ออกจากระบบจะมีเครื่องหมายลบ ถ้าระบบเป็นกระบวนการวัฏจักร จะได้ความร้อนสุทธิที่เข้าสู่ระบบจะเท่ากับงานสุทธิที่ได้จากระบบ เครื่องยนต์ที่ทำงานให้ได้มากกว่าความร้อนที่ไหลเข้าไป เรียกว่าเครื่องยนต์เคลื่อนที่แบบเพอเพจซลชนิดที่หนึ่ง อัตราส่วนของความร้อนที่ถ่ายเทเข้าสู่ระบบกับอุณหภูมิที่เพิ่มขึ้น เรียกว่าความจุความร้อน ถ้าเอามวลหรือจำนวนโมลไปหารความจุความร้อนจะได้ความร้อนจำเพาะ ความร้อนขึ้นกับเส้นทางเช่นเดียวกับงาน ความร้อนจำเพาะของสารทั้ง 3 สถานะ โดยทั่วไปมี 2 ค่า คือ ความร้อนจำเพาะเมื่อปริมาตรคงที่ แทนด้วย c_v และเมื่อความกดดันคงที่ แทนด้วย c_p การหาความร้อนจำเพาะที่ความกดดันคงที่ ต้องกำหนดคุณสมบัติเอ็กเซเทนซีฟคือ เอนทาลปี (H) ซึ่งจะเป็นผลบวกของพลังงานภายในกับงาน สำหรับก๊าซอุดมคติ จะได้ $R = c_p - c_v$ ในการขยายตัวอิสระ จูลพบว่า พลังงานภายในเป็นฟังก์ชันของสภาวะเท่านั้น คือเป็นฟังก์ชันของอุณหภูมิอย่างเดียว กระบวนการที่ไม่มีการถ่ายเทความร้อนเข้าหรือออกจากระบบ คือ กระบวนการที่มีความร้อนคงที่ กระบวนการที่มีความร้อนคงที่หาในเทอมของตัวแปรอิสระที่ละคู่จะได้ 3 แบบด้วยกัน และงานของกระบวนการที่มีความร้อนคงที่ของก๊าซอุดมคติจะอยู่ในรูปของความร้อนจำเพาะที่ปริมาตรคงที่กับผลต่างของอุณหภูมิ สมการของพลังงานก็หาจากกฎอุณหพลศาสตร์ข้อที่ 1 ในเทอมของตัวแปรอิสระเป็นคู่ ๆ จะได้ partial derivative ของพลังงานทั้งหมด 6 แบบ สมการ δq_T 3 แบบและสมการดิฟเฟอเรนเชียลของกระบวนการที่มีความร้อนคงที่ 3 แบบ คาร์โนต์ได้เสนอวัฏจักรอย่างง่าย ๆ เรียกว่า วัฏจักรคาร์โนต์ ซึ่งประกอบด้วย 2 กระบวนการที่มีอุณหภูมิกงที่และ 2 กระบวนการที่มีความร้อนคงที่ ความร้อน Q_H จากแหล่งอุณหภูมิสูงไหลเข้าสู่ระบบ ส่วนหนึ่งกลายเป็นงานกล และอีกส่วนหนึ่งปล่อยออก (Q_L) ที่อุณหภูมิต่ำ ซึ่งจะเป็นรูปแบบของเครื่องจักรความร้อน ประสิทธิภาพของเครื่องจักรความร้อน $\eta = \frac{W}{Q_H}$ ซึ่งจะมีค่าน้อยกว่าหนึ่งเสมอ ถ้าทิศทางการทำงานของเครื่องจักรความร้อนเปลี่ยนไป เราจะได้เครื่องทำความเย็น โดยความร้อนจากอุณหภูมิต่ำกว่าจะไหลเข้าสู่ระบบแล้วออกไปสู่ที่อุณหภูมิสูงกว่า โดยต้องทำงานให้ เราจะได้สัมประสิทธิ์ของเครื่องทำความเย็น หรือประสิทธิภาพของตู้เย็น $E = \frac{Q_L}{-W}$ ถ้าเป็นก๊าซอุดมคติ จะหาค่า η และ E ได้ โดยมี $\frac{Q_L}{T_L} + \frac{Q_H}{T_H} = 0$

แบบฝึกหัดบทที่ 2

- บริษัทแห่งหนึ่งต้องการสร้างเครื่องยนต์ที่ดูดกลืนความร้อน 100,000 Btu จากเชื้อเพลิงที่ให้ และปล่อยความร้อนออก 25,000 Btu มาให้กับไอเสีย โดยสามารถทำงานได้ 25 กิโลวัตต์ชั่วโมง ต่อการเคลื่อนไหวยุโรป 1 รอบ ท่านคิดว่าจะสามารถสร้างได้หรือไม่ เพราะเหตุใด
- เมื่อระบบเปลี่ยนแปลงจากสภาวะ a ไปสู่สภาวะ b ในภาพ ตามเส้นทาง acb ความร้อนจะไหลเข้าระบบ 80 จูล และระบบทำงาน 30 จูล

- ความร้อนจะไหลเข้าระบบเท่าใด ตามเส้นทาง adb ถ้าระบบทำงาน 10 จูล
  - ระบบเปลี่ยนจากสภาวะ b ไปสู่สภาวะ a ตามเส้นทางโค้ง (curved path) เราทำงานให้แก่ระบบ 20 จูล ระบบจะดูดกลืนหรือคายความร้อน และเป็นปริมาณเท่าใด
  - หรือ $U_a = 0$, $U_b = 40$ จูล จงหาความร้อนที่ระบบดูดกลืนในเส้นทาง ad และ db
- ค่าความจุความร้อนจำเพาะโมลาร์ ที่ปริมาตรคงที่ c_v ของแก๊สแก๊สที่อุณหภูมิต่ำมากแปรผันกับอุณหภูมิ ดังสมการ
$$c_v = k(T/\theta)^3$$

ซึ่งเรียกว่ากฎของเดอบาย (Debye's Law) k เป็นค่าคงที่มีค่าเท่ากับ 19.4×10^5 J/kg-mole-deg. และ θ เป็นอุณหภูมิแสดงลักษณะเฉพาะของผลึกแต่ละชนิด เรียกว่าอุณหภูมิเดอบาย (Debye's temperature) เป็นค่าคงที่อย่างหนึ่ง ซึ่ง θ ของแก๊สแก๊สมีค่า 281K

(ก) จงหา c_v นี้ ที่อุณหภูมิ 10K และ 50K

(ข) จงคำนวณหาค่าความร้อนที่จะทำให้แก๊สจำนวน 2 โมล (กิโลกรัมโมล) ร้อนขึ้นจาก 10K ไปเป็น 50K ที่ปริมาตรคงที่

(ค) จงหาค่า c_v เฉลี่ยในช่วง 10K ถึง 50K

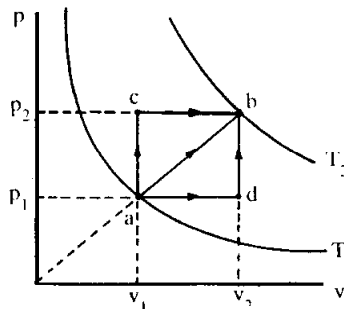
4. ถ้าพลังงานของแก๊สสามารถเขียนได้ในลักษณะ สมการจากการทดลอง (Empirical Equation) ได้ดังนี้

$$U = aT - bp$$

เมื่อ a และ b เป็นค่าคงที่ ค่าสัมประสิทธิ์การขยายตัวตามบาศก์ และการอัดตัวคือ $1/T$ และ $1/P$ ตามลำดับ จงหาค่า c_v ในเทอมของ a, b, p และ T

5. แก๊สอุดมคติซึ่ง $c_v = 5R/2$ เปลี่ยนแปลงจากจุด a ไปสู่จุด b ตามภาพในเส้นทาง acb , adb และ ab

$$\text{ให้ } P_2 = 2P_1, v_2 = 2v_1$$

(ก) จงคำนวณหาความร้อนที่ไหลเข้าสู่ระบบในทั้งสามเส้นทาง ให้เขียนในรูปของ R และ T_1

(ข) คำนวณหาค่าความจุความร้อนจำเพาะโมลา ในเทอมของ R ตามเส้นทาง ab .

6. ในภาพ แสดงทรงกระบอกซึ่งหุ้มด้วยฉนวนกันความร้อน ภายในมีลูกสูบที่เคลื่อนไหวยโดยไม่มีแรงเสียดทาน และหุ้มด้วยฉนวนกันความร้อนเช่นกัน ในแต่ละข้างบรรจุแก๊สอุดมคติ n โมล ค่า $\gamma = 1.50$, และค่า c_v ไม่แปรผันกับอุณหภูมิ โดยใช้ขดลวดไฟฟ้าให้ความร้อนภายใน แก๊สทางด้านซ้ายจะถูกทำให้ร้อนขึ้นและขยายตัว พร้อมทั้งอัดแก๊สทางด้านขวามือ จนกระทั่งความกดดันกลายเป็น $27 P_0/8$ ในเทอมของ

$\frac{P_0 V_0}{T_0}$		$\frac{P_0 V_0}{T_0}$

n, c_v และ T_0 จงคำนวณหาสิ่งต่อไปนี้

(ก) งานที่กระทำให้แก่ก๊าซทางด้านขวา

(ข) อุณหภูมิสุดท้ายของก๊าซทางด้านขวา

(ค) อุณหภูมิสุดท้ายของก๊าซทางด้านซ้าย

(ง) ความร้อนที่ไหลเข้าสู่ก๊าซทางด้านซ้าย

7. ก๊าซอุดมคติซึ่งมีค่า $c_v = 3R/2$ มีปริมาตร 4m^3 ที่ความกดดัน 8 atm อุณหภูมิ 400K แกสขยายตัวไปสู่ความกดดันสุดท้าย 1 atm จงคำนวณหาค่าปริมาตรสุดท้ายอุณหภูมิสุดท้าย, งาน, ความร้อนที่ไหลเข้าระบบและการเปลี่ยนแปลงพลังงานภายใน สำหรับการเปลี่ยนแปลงดังต่อไปนี้

(ก) อุณหภูมิคงที่

(ข) ความร้อนคงที่

(ค) ขยายตัวเข้าไปในสุญญากาศ

8. จงแสดงว่าประสิทธิภาพของคาร์โนต์ไซเคิลซึ่งใช้สารทำงานเป็นก๊าซมีสมการของสภาวะเป็นแบบ Clausius equation

$$P(v-b) = RT$$

มีค่าเหมือนกับ เมื่อใช้ก๊าซอุดมคติเป็นสารทำงาน

9. อากาศ 1 โมล ที่ STP ถูกอัดแบบย้อนกลับได้อุณหภูมิคงที่ จนมีปริมาตรครึ่งหนึ่งของปริมาตรเดิม จากนั้นขยายตัวผันกลับที่มีความร้อนคงที่จนความกดดันมีค่าเท่าเดิม จงหาสิ่งต่อไปนี้

(ก) งานสุทธิที่กระทำโดยก๊าซ

(ข) ความร้อนสุทธิที่ไหลเข้าสู่ระบบ

(ค) การเปลี่ยนแปลงของพลังงานภายใน

(ง) อุณหภูมิสุดท้าย

เฉลยคำตอบ

1. ไม่ได้, ขัดกับกฎข้อที่หนึ่ง
2. n. 60J, ข. - 70J, ค. $Q_{ad} = 50J$, $Q_{db} = 10J$
3. ก. 87J/kg $\rightarrow$ mole-deg, 1. $1 \times 10^4 J/kg$ -mole-deg.
 ข. $2.75 \times 10^5 J$
 ค. $3.4 \times 10^3 J/kg$ $\rightarrow$ mole-deg.
4. $c_v = a - (bp/T)$
5. . ก. $19RT_1/2$, $17RT_1/2$, $18RT_1/2$, ข. $c = 3R$
6. . f l . $nc_v T_0/2$, ข. $3T_0/2$, ค. $21T_0/4$, ง. $19nc_v T_0/4$
7. n. **32**, 400, **66.2** $\times 10^5$, **hh.2** $\times 10^5$, **0**
 ข. 14, 175, 27.3×10^5 , 0, - 27.3×10^5
 ค. **32, 400. 0. 0. 0**
9. n. - $5.5 \times 10^5 J$, "I. - $15.x \times 10^5 J$, ค. $10.3 \times 10^5 J$, ง. 223K